

УДК 793.31(477.7)

**ВЗАЄМОБАГАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО
НАРОДНОГО ХОРЕОГРАФІЧНОГО
МИСТЕЦТВА З НАРОДНИМ
ХОРЕОГРАФІЧНИМ МИСТЕЦТВОМ
МАЛИХ НАРОДНОСТЕЙ, ЯКІ МЕШКАЮТЬ
НА ПІВДНІ УКРАЇНИ****MUTUAL ENRICHMENT OF UKRAINIAN
FOLK CHOREOGRAPHIC ART AND
FOLK CHOREOGRAPHIC ART OF SMALL
COMMUNITIES RESIDING IN THE SOUTH
OF UKRAINE****Мерлянов М. В.,**

заслужений працівник культури України,
доцент кафедри хореографії, Відокремлений
підрозділ «Миколаївська філія Київського
національного університету культури і мистецтв»,
голова Миколаївського обласного творчого
осередку Національної хореографічної
спілки України (Миколаїв, Україна),
e-mail: merlyanov462018@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0588-299X>

Merliyanov M. V.,

Honored Worker of Ukraine Culture, Associate
Professor Department of Choreography, Separate
Subdivision «Mykolaiv Branch of Kyiv National
University of Culture and Arts», Head of the
Mykolayiv Regional center of Ukrainian National
Choreographic Union (Mykolaiv, Ukraine),
e-mail: merlyanov462018@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0588-299X>

Взаємобогачення українського народного хореографічного мистецтва з народним хореографічним мистецтвом малих народностей, які мешкають на Півдні України. Широка популярність танцювального мистецтва на Півдні України пояснюється невичерпним багатством тем і сюжетів. У танцювальних образах розкривається національний характер народу Півдня України, відображаються явища взяті безпосередньо з його побуту та праці, рідної природи тощо. Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою надає танцювальному мистецтву Півдня України своєрідного колориту.

Ключові слова: національна культура, звичай, хореографічний фольклор, традиції.

The article deals mutual enrichment of Ukrainian folk choreographic art and folk choreographic art of small communities residing in the south of Ukraine. Wide popularity of dancing art in the south of Ukraine is stipulated by great richness of the themes and plots. National character of the folk of the south of Ukraine is revealed in the dancing images and phenomena from everyday life, labor and local nature etc. are expressed. A number of bright everyday features and peculiarities combining with masterly technique add special colors to the dancing art of the south of Ukraine.

Keywords: national culture, customs, choreographic folklore, traditions.

Постановка проблеми: тема вищевказаної статті «Взаємовідношення та взаємовплив українського танцювального мистецтва та танцювального мистецтва національних меншин Півдня України» ще мало вивчена. В деяких джерелах розкривається взаємовідношення та взаємовплив в області культурної спадщини, костюму, праці та побуту. Але про взаємовідношення та взаємовплив танцювального мистецтва розкрито дуже поверхньо. І автор статті робить перші кроки для більш детальнішого вивчення та розкриття вищевказаної теми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: в книзі В. М. Кулаковського «Історія міст та сіл України – Миколаївська область» автор розкриває історико–етнографічний розвиток сіл і міст та взаємовідношення між людьми на рівні побутового розвитку. Теж саме розкрито і в монографії В. І. Гамзи «Тернівка. Історико–етнографічний нарис». А. І. Гуменюк в книзі «Українські народні танці» розкриває лише багатогранність українського танцювального мистецтва. А в нарисах В. Купленника до історії українського народного танцю описується лише історичний розвиток українського народного танцю.

Мета статті: визначити розвиток танцювального мистецтва народів Півдня України та його взаємовідношення і взаємовплив.

Виклад основного матеріалу. Миколаївщина – чудовий, квітучий край, розташований на берегах Південного Бугу та Інгулу, тому часто його називають Прибузьким краєм. З історії Південного Прибужжя відомо, що його заселення розпочалось більш ніж п'ятнадцять тисяч років тому. Останки поселень того часу знайдено близько селищ Анетовки Доманівського району та Пелагіївки Новобузького району.

Першими племенами, про які йде мова в історичних першоджерелах, були кіммерійці. Вони жили в Північному Причорномор'ї. На зміну їм прийшли скіфи, потім сармати, готи. У VII сторіччі до н.е. на території Північного Причорномор'я починають виникати давньогрецькі поселення: Борисфеніда – на сучасному острові Березань та Ольвія – біля с. Порутіно Очаківського району.

Античне місто–держава Ольвія (з грецької – «щаслива») представляла собою демократичну республіку з обмеженим рабовласницьким строем. У період розквіту Ольвії матеріальна та духовна культура були на дуже високому рівні. Значна частина населення була освіченою. Відомо, що в місті існував театр, у якому ставились трагедії та комедії. У них брали участь як свої професійні актори, музиканти, поети, так і запрошені.

У наш час Ольвія є античним містом–музеєм давньогрецької культури, яка знаходиться під охороною держави. Вона, як і інші держави Північного Причорномор'я, принесла на наші терени античну цивілізацію з усіма її особливостями і досягненнями. Греки, як носії більш високої культури, вплинули, певною мірою на культуру та розвиток місцевих народів.

Сьогодні на Миколаївщині проживає велика кількість греків, які об'єднані в грецьке товариство. Вони зберігають свою культуру, національні традиції, костюм.

Але розкопки, які ведуться в Ольвії, знахідки архітектури, скульптури, прикладного мистецтва античних тем, які балетмейстери області використовують в своїй роботі. Прикладом можуть слугувати: хореографічна феєрія «Народження Афродіти» з репертуару народного ансамблю танцю «Миколаїв» (керівники – Михайло та Ольга Мерлянови), хореографічна сюїта «Фрески Ольвії» у виконанні театру танцю

«Ритми планети» (керівники – Василь та Ірина Пак) та інші.

Протягом перших сторіч нашої ери територію краю поступово починають заселяти слов'янські племена. З історіографії відомо, що острів Березань, який знаходиться на відомому шляху «із варяг у греки», слугував базою для оснастки російських кораблів перед довгим переходом через Чорне море, яке в IX – XIII сторіччі називалося Російським морем. Але з середини XIV сторіччя територією сучасної Миколаївщини оволодіває Литва, а з 1475 року частина земель відходить Польщі, всю іншу територію завойовує Туреччина.

Слід зазначити, що з XVI сторіччя лівобережжя Південного Бугу стає тісно пов'язано з історією козацтва. Довгий час робились спроби встановити межу між Туреччиною та козацькими землями. І тільки в 1705 році було офіційно підтверджено та уточнено територіальний розподіл.

Запорізьке козацтво в той час поділялось на січових, які жили на Січі, та зимівних козаків, які жили в зимівниках, розташованих вздовж лівого берега Південного Бугу. У мирний час ці козаки обробляли землю, сіяли зерно, займалися скотарством, обробляли городи, влаштовували пасіки, полювали, ловили рибу, вели дрібну торгівлю і т. ін.

З часом із зимівників утворились сучасні села Миколаївщини: Олександрівка Вознесенського району, Баловне Новоодеського району, Володимирівка Казанківського району і багато інших. Це, у свою чергу, дало змогу стверджувати, що територія сучасної Миколаївщини довгий час була заселена запорізьким козацтвом, яке мало свою культуру, побут, традиції, звичаї. Усе це відбилося у хореографічному мистецтві, яке у козаків завжди було оригінальне і неповторне. Танці характеризуються веселою, життєрадісною, трохи іронічною манерою виконання у жінок, гордістю та зухвалістю у козаків, які в мирний час дбали про сім'ю та господарство.

У репертуарі народного ансамблю танцю «Миколаїв» Миколаївської філії Київського національного університету культури і мистецтв (керівники – Михайло та Ольга Мерлянови) існує український народний танець «Бриньківський козачок». Номер створено на основі хореографічного фольклору, притаманному епосу козаків-зимівників.

Як було раніше зазначено, у XVI ст. запорізькі козаки проживали на лівобережжі Південного Бугу. Але, під час Кримської війни, вони вимушені були переселитися за пороги Дніпра, нині м. Запоріжжя. Пізніше частина з них переселилась на східний берег Азовського моря, де був створений Бриньківський Кош. Сьогодні Бриньківська станиця знаходиться на північному заході Кубані.

Музичним матеріалом використана кубанська фантазія на теми південноукраїнських козацьких мелодій. В основу танцювального номеру закладено гордість, навіть пихатість козаків і легкі, іронічні відносини між хлопцями та дівчатами.

Але повернемося до історії виникнення та заселення Миколаєва. Тільки під час російсько-турецької війни 1781–1791 років, коли виникла потреба в побудові бойових кораблів для Чорноморського флоту, за наказом Г. О. Потьомкіна у гирлі річки Інгул була закладена суднобудівна верф, яка у 1789 році стала іменуватися м. Миколаїв.

Після поразки Росії у Кримській війні 1853–1856 років Миколаїв перетворився з військово-морського у торгове місто.

При розбудові міста, Миколаївщину почали заселяти кріпаки з Центральної України, Росії, Білорусі. До них додавалися бродяги, утікачі серед селян та солдат. Велика кількість полонених турків прийняла російське підданство. Серед ремісників та торгівців було чимало іноземців: вихідці з Польщі – поляки, ополячені українці, євреї, яких було особливо багато. Чимало в Миколаєві оселилося греків, німців, італійців, французів, англійців.

Усе це не могло не вплинути на становлення та розвиток культурної спадщини Прибузького краю.

Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що вироблялись протягом багатьох століть і освячені віками. Але звичаї – це не відокремлене явище в житті народу, це втілені в рухи і дію світовідчуття, світосприймання та взаємини між окремими людьми. А ці взаємини і світовідчуття безпосередньо впливають на духовну культуру даного народу, що у свою чергу, впливає на процес постачання народної творчості. Саме тому народна творчість нерозривно пов'язана зі звичаями народу.

Як ми вже зазначали, Південь України за історичними умовами заселений багатьма народами, які переїхали сюди з різних куточків Європи. Це такі народи, як болгары, греки, румуни, німці, чехи і молдавани, цигани, євреї, росіяни, татари та інші.

На протязі віків спілкування між цими народами наклало свій відбиток на національну культуру, на фольклорний матеріал. І хоча в цілому національна культура і фольклорний матеріал залишилися такими, якими вони зародились в окремій народності, але кожен народ успадковував щось цікаве з народної культури, фольклорного матеріалу іншого народу. Тому і виникло таке споріднення національних культур на Півдні України, що відобразилось також у танцювальному фольклорному матеріалі.

Наприклад, болгары, які переїхали у 1842 році з Адріанополя, тікаючи від турецької навали до Херсонської губернії, де в протоці річок Мокра Тернівка та Інгул, що в семи кілометрах від Миколаєва спорудили селище під назвою Тернівка, не знали такого звичаю, як «Меланка». Але спостерігаючи за «Меланкою» українців, вони перейняли її основу – переодягання у звірів та домашніх тварин.

Якщо українці водили «Меланку» трьома групами: дівчата осторонь від хлопців та «козоводи» (від семи до десяти хлопців), а потім, у кінці, збирались в одній хаті та гуляли всі разом,

то болгари, як сказано раніше, водили «Меланку» всі разом: і хлопці, і дівчата, і називали її не «Меланка», а «Маланка».

Болгари привезли з собою передвесільний звичай, який називається «На долнуто кладинче», що в перекладі означає «На нижній криниці», бо у кожного болгарина на кінці городу завжди стояла криниця, тому й така назва. Перед весіллям молода дівчина іде до нижньої криниці й вмивається холодною водою та причісує волосся. Молодий парубок ховається та спостерігає за дівчиною, побачивши його вона тікає: «Ти не тікай від мене, я і з матінкою твоєю балакав, я і з батьком твоїм вино пив». Цей звичай сподобався українцям і вони взяли за основу сюжет цього дійства та додали свою лексику українського танцю.

На болгарській мові це буде звучати так:

«Сношты утыдах мали ле, мали ле,
На долнуто коадынче, кладынче.
Там заварых мали ле, мали ле,
Едно малко мумиче, мумиче.
Едно малко мумиче, мумиче,
Едно гарно гаргинче, гаргинче.
На бел каман стояши, стотяши,
Бело лицо мьяши, мьяши.
Ти не бегай малку мумиче, мумиче
Ясм сос майките уртувал, уртувал.
Сос майкете уртувал, уртувал,
Сос таткуты вину пил, вину пил»

У перекладі на українську мову:

«З ранку пішов тра-ля-ля, тра-ля-ля
На нижню криницю, криницю.
Там застав тра-ля-ля, тра-ля-ля
Одну маленьку дівчину, дівчину.
Одну гарну галочку, галочку.
На білому камені стояла, стояла,
Біле лице мила, мила.
Ти не тікай, маленька дівчина, дівчина,
Я з матір'ю балакав, балакав,
Я з матір'ю балакав, балакав,
Я з батьком вино пив, вино пив».

Цей фольклорний матеріал, але більш поширений, розповіла та показала дію і танцювальні рухи у 1993 році мешканка с. Тернівка 1904 року народження Дар'я Недо. Матеріал був оброблений доповідачем Мерляновим Михайлом Васильовичем і увійшов до репертуару народного ансамблю танцю «Миколаїв» МФ КНУКіМ у формі вокально-хореографічної композиції «На долнуто кладинче». На першому Всеукраїнському огляді-конкурсі фольклорних колективів у 1993 році в м. Києві твір став переможцем, був записаний на відео і може бути продемонстрований.

На стику Миколаївської (Кривоозерський і Первомайський райони), Одеської (Любашівський район) і Кіровоградської (Гайворонський район) областей живуть українці, молдавани, росіяни та інші. Але цікаве це місце тим, що в обряді українського весілля, на якому обов'язково обираються з числа близьких родичів «Нанаші» і «Нанашка» (як почесні батьки), які стають розпорядниками весілля (їх перев'язують рушниками, хустками). Навіть українські страви

мають молдавську назву. Наприклад «бігуз» – тушкована капуста.

Танці на українському весіллі складаються з українських та молдовських рухів. Наприклад, на цьому весіллі побутує така пісня, яку і витанцьовують. Заспів український, а приспів молдовський:

Заспів: Дош іде, дош іде
Кум Гаврило десь іде.
Приспів: Тара ра–ра й ра–ра
Заспів: Під пахвою кусок сала,
Щоб кума краще пристала
Приспів: Тара ра–ра й ра–ра
Заспів: Кум кумі дуже рад,
Завів куму в виноград.
Приспів: Тара ра–ра й ра–ра
Заспів: Їж кума котрі ягодки солодкі,
Котрі гірки – для моєї жінки.
Приспів: Тара ра–ра й ра–ра

На заспіві гості весілля виконують українські рухи: вихляси, тинки, голубці, присядки тощо, а на приспіві виконують молдавські рухи: переступання, вибивання, доріжку плетену, виніс ноги вперед в attitude з прискоком тощо.

Підводячи підсумок, маємо зауважити, що Прибузький край об'єднав національну культуру різних народів, що мешкають на цій території. Усі вони зберігають індивідуальність та самотність, але проживаючи поряд, вони неодмінно впливають на культуру один одного і запозичують краще, найцікавіше.

Висновки: Танцювальне мистецтво – це яскрава творчість народу, яка відображає емоційний, художній, багатівіковий побут. Народний танець завжди має яскраву відображену тему та ідею, він завжди змістовний.

Виразні засоби танцювального мистецтва народів Півдня України ґрунтуються на взаємозбагаченні та взаємовпливу.

Правдивість, конкретність та художність танцювальних образів народів Півдня України виявляються їх змістом та взаємозбагачуванням танцювальною лексикою, пов'язаною з мелодією, її характером, ритмом та темпом.

З допомогою образів танцювального мистецтва народів Півдня України усіма засобами народної хореографії виражає та розкриває життя народу, його побут, естетичний смак і ідею.

В ході розвитку загальності танцювального мистецтва народів Півдня України придбало велике самостійне значення, стало однією з форм естетичного виховання. Значне місце серед культурних надбань будь-якого народу Півдня України посідає українське мистецтво. В ньому великою мірою розкривається характер народу. В художніх формах відображаються явища, взяті безпосередньо з його побуту і праці. Вивчення досвіду поколінь і дослідження сучасного стану фольклору народів Півдня України дозволяє констатувати потужність взаємозбагачення та взаємовплив народного танцювального мистецтва, його перевірену віками життєстійкість, яка забезпечувала йому виживання у найскрутніших

історичних обставинах та самоочищення від усього тимчасового. На формування танцювального мистецтва народів Півдня України дуже впливали культурно–історичні та соціально–економічні умови життя народу.

Тому, при спілкування народів Півдня України, їх взаємодії проходило взаємозбагачення та взаємовплив танцювального мистецтва.

Список використаних джерел

1. Кулаковський, ВМ., 1971. 'Історія міст та сіл України – Миколаївська область', Інститут історії академії наук УРСР, К., 771 с.
2. Гамза, ВІ., 2013. 'Тернівка. Історико–етнографічний нарис': монографія, Миколаїв: *Ліон*, 529 с.
3. Верховинець, ВМ., 1990. 'Теорія українського народного танцю', 5–те вид., доп., К.: *Музична Україна*, 150 с.
4. Гуменюк, АІ., 1969. 'Українські народні танці', К.: *Наукова думка*, 615 с.
5. Матейко, КІ., 1977. 'Український народний одяг' [Текст], К.: *Наукова думка*, 224 с.
6. Купленник, В., 1997. 'Нариси до історії українського народного танцю', К., 63 с.

References

1. Kulakovs'kyj, VM., 1971. 'Istorija mist ta sil Ukrai'ny – Mykolai'vs'ka oblast' (History of towns and villages – Mykolaiv oblast)', Instytut istorii' akademii' nauk URSR, K., 771 s.
2. Gamza, VI., 2013. 'Ternivka. Istoryko–etnografichnyj narys (Ternivka. Historic–and–ethnographic essays): monografija', Mykolai'v: *Iion*, 529 s.
3. Verhovynec', VM., 1990. 'Teorija ukrai'ns'kogo narodnogo tancju (The theory of Ukrainian folk dance)', 5–te vyd., dop., K.: *Muzychna Ukrai'na*, 150 s.
4. Gumenjuk, AI., 1969. 'Ukrai'ns'ki narodni tanci (Ukrainian folk dances)', K.: *Naukova dumka*, 615 s.
5. Matejko, KI., 1977. 'Ukrai'ns'kyj narodnyj odjag (Ukrainian folk clothes)' [Tekst], K.: *Naukova dumka*, 224 s.
6. Kuplennyk, V., 1997. 'Narysy do istorii' ukrai'ns'kogo narodnogo tancju (Essays on Ukrainian folk dancing)', K., 63 s.

* * *